

Budizmas mūsų dienomis

Dar ankstyvuoją savo istorijos laikotarpiu budizmas smarkiai keitėsi ir šakojosi, tas pats vyksta ir dabar. Kai kuriose Pietryčių Azijos šalyse, pavyzdžiui, Birmoje ir Šri Lankoje, buvo netgi mėginama suderinti budizmą su marksizmu. 1940 m. pabaigoje Birmos ministras pirmininkas U Nu paskelbė savąją „socialistinio budizmo“ teoriją. Pagal šią teoriją privatinė nuosavybė, ypač žemės nuosavybė bei neteisingas žemės padalijimas, yra toji kliūtis, kuri neleidžia žmonėms gyventi laisviems, nevaržomiems rūpesčių ir nuoširdžiai, visomis išgalėmis siekti religinių tikslų. Juk to, kas siekia *nirvanos*, nuo šio tikslo neturėtų atitraukti kova už būvį ar godus turto troškimas. Ir viena, ir kita trukdo tinkamai medituoti.

Tokia marksizmo ir budizmo sintezė įmanoma todėl, kad tradicinė marksizmo religijos kritika tiesiogiai budizmo nepalietė. Budizmu paremto antikapitalizmo teorijai darė įtaką kolonijinė patirtis. Be to, marksizmas pasirodė besąs tinkamas sukurti naujesnei budizmo interpretacijai. Juk argi jis nežadėjo panaikinti kentėjimą pasaulyje? Tegul budizmas, kalbėdamas apie „išsilaisvinimą iš kančios“, ir išreiškė visai kitą idėją, išorinis šių idėjų panašumas nurodė, kaip suderinti abi filosofijas.

Šri Lankoje, iškilęs su pasipriešinimo kolonijiniam kapitalizmui banga ir savo žmonos nužudymo pastūmėtas, Solomonas Bandaranaike atgaivino senąjį budistinį „visuotinės gerovės valstybės“ idealą ir įjungė socializmą į budistinio mokymo sistemą.

Žinoma, tokie žingsniai susilaukė negailestingos kritikos. Juk komunizmas galų gale siekė įsitvirtinti pats, ir jo apolegetus vargu ar patenkino perspektyva remti budizmą. Šios sąjungos keliama grėsmė netruko išryškėti ne tik Pietryčių Azijoje, bet ir Kinijoje.

Nors praktiniu požiūriu budizmas ir marksizmas turi panašumų, visgi esminės jų nuostatos iš tiesų labai skiriasi. Budizmas, priešingai marksizmui, juk ragina siekti tikslo, kuris neapsiriboja regimuoju pasauliu; politiniai ar socialiniai aspektai šioje pasaulėžiūroje tevidina menką vaidmenį arba neturi jokios reikšmės.

Budizmas Vakaruose

Budizmo paplitimas Vakaruose labiausiai susijęs su „Teosofijos draugijos“, įkurtos 1875 Niujorke, veikla. Stiprų impulsą budizmo plitimui Amerikoje davė didžiulė banga imigrantų, plūstelėjusių iš Kinijos ir Japonijos XIX a. pabaigoje. Gausiai pridygo budistų šventyklų, meditacijos mokyklų, vienuolynų. Kad Vakaruose įsitvirtino mahajanos budizmas, nulėmė imigrantų kilmė. Šiandien daugelį budistinių mokyklų bei judėjimų jungia Amerikos budistų bažnyčia, patyrusi, beje, stiprią amerikietiškos kultūros ir krikščionybės įtaką.

Europoje pirmasis budizmą pradėjo skleisti Arthuras Schopenhaueris, jis sugebėjo budizmo filosofija sudominti daugelį mokslininkų bei menininkų, tarų jų ir kompozitorių Wagnerį. Budizmą populiarino ir Edvinas Arnoldas, parašęs „Azijos šviesą“ (*The Light of Asia*, 1879). XX a. pradžioje įkurta ir Anglijos budistų draugija.

Nereikėtų užmiršti, kad budizmas pagal savo prigimtį nėra organizuota religija, tad jos realios įtakos dar toli gražu nenusako išpažinėjų skaičius. Esama ir vadinamojo neoficialaus ar anoniminio budizmo, tai liudija gausi literatūra budistine tematika. Kiekviename, net ir nedideliame mieste pagal Rytų meditacijos modelį

veikia kursai. Jauni žmonės, pavargę nuo vakarietiškojo gyvenimo būdo, trokšta pažinti „Rytų išmintį“ ir, suplakę abiejų kultūrų idėjas, susikuria savą religiją, kuri iš tiesų menkai teprimena tikrąjį budizmą. Tačiau net ir šiame „namų darbo“ religijos klimato ryškūs Budos mokymo ir budistinės gyvensenos elementai.

Kuo budizmas patrauklus vakariečiui

Nors ir nemažai krikščionių patraukia Rytų dvasingumas, visgi nedaugelis jų tampa tikraisiais budizmo pasekėjais. Tai stebina, nes kaip tik budizmas teikia realią galimybę susikurti savo pasaulėvaizdį, asmeninę religiją. Dažniausiai žmonės puola ieškoti knygų apie budizmą grįžę iš kelionės į Tolimuosius Rytus ar apsilankę muziejuose.

Vakarietį paprastai patraukia vis tie patys keli budizmo aspektai:

- Budizmas jam atrodo itin tolerantiška religija, bent jau daug tolerantiškesnė ir atlaidesnė negu krikščionybė. Budizmas savo išpažinėjų nevaržo ir neslegia, niekas jiems įkyriai jo nebruka ir nepamokslauja. Argi tai ne ideali pasaulėžiūra šiuolaikiniam skeptikui arba abejojančiam? Juk tai galimybė būti ateistu ir kartu turėti religiją.
- Vakarų kultūros žmogų žavi budistinės sistemos teisingumas: ką pasėsi, tą ir pjausi. Doram bus atlyginta, nedorėlis sulauks atpildo. Ar tai nėra kur kas natūraliau už krikščioniškąjį mokymą apie Dievo malonę?
- Palankiai nuteikia budizmo etika, ypatingas šio tikėjimo moralumas. Kas sugalvotų kokį moralinį priekaištą keturių taurių tiesų koncepcijai arba aštuongubo kelio priesakams? Juk krikščionybės istorija aplaistyta krauju, o tuo neapkaltinsi budizmo. Kuri tad religija moralesnė?
- Nors vakariečiui patraukli ne viena budizmo idėja, jį ypač masina žadama galimybė pasiekti nirvaną. Juk *nirvanos* doktrina tvirtina, kad galutinis žmogaus tikslas – išnykti, nebūti. Ar tai nėra labai šiuolaikiška samprata, kur kas priimtinesnė negu krikščioniškojo prisikėlimo viltis?

Budizmas šiandien meta krikščionybei rimtą iššūkį. Ką į tokius klausimus atsakytų krikščionybės išpažinėjas?

- Budizmo pažiūrų platumo ir tolerancijos nepaneigsi. Bet tada gali kilti abejonė, ar budizmas tikrai yra religija, ar jis šia prasme patikimas? Juk religiją įsivaizduojame kaip universalią, o ne kaip mums priimtinesnę tiesą.
- Galbūt budistinė sistema ir teisinga, tačiau kurgi joje malonė ir gailėstingumas? Budizmo išpažinėjas išganymo siekia tik pats. Krikščionybės požiūriu žmogus negali pats savęs išgelbėti – laukti išganymo jis gali tik iš Dievo. Tad krikščionybės kalba ne tik apie Dievo teisingumą, bet pirmiausia apie jo malonę ir gailėstingumą.
- Suprantama, krikščionis nedvejodamas nusilenks prieš budisto moralumą. Bet už tai, kad krikščionių iš meilės daromi darbai būna netobuli ir neužbaigti, negalime kaltinti vien tik krikščioniškosios religijos. Kaltas žmogaus nuodėmingumas, dėl kurio jis nuolat lieka skolingas ir Dievui, ir artimui. Tiesa, krikščioniškoji moralė remiasi nuodėmių atleidimu: čia ir slypi didžioji šios religijos vertė žmogui. Krikščionij, aišku, graužia sąžinė, kad jo broliai Kristuje tokie nuodėmingi. Tačiau krikščionybė bent jau blaiviai vertina nuodėmę ir blogį. Mes gyvename gėryje tikta tuomet, kai Jėzus Kristus suteikia mums naują gyvenimą, jei ne – mes

liekame bejėgiai ir neįstengiame padaryti to, ką privalėtumėm, nes visiškai neturime jėgų išsiveržti iš nuodėmės ir mirties ciklo.

- Krikščioniui, kuris suvokia pasaulį kaip Dievo kūrinį, gyvenimas nėra tapatus kančiai. Kentėjimas jam tėra viena iš žmonijos nutolimo nuo Dievo pasekmių. Betgi Dievas neatstumia savo sukurto žmogaus: jis nori suteikti šiam pilnavertį gyvenimą; tokia tad ir yra tikroji išganymo prasmė. Dievas netrokšta, kad žmogiškoji būtybė, kurią jis sukūrė pagal savo atvaizdą, nugrimztų į užmarštį. Kokia pesimistiška atrodo *nirvanos* idėja, palyginti su gerąja naujiena apie nuodėmių atleidimą ir naująjį gyvenimą Jėzuje Kristuje!

Budizmas ir krikščionybė iš esmės skiriasi, ir ne tik požiūriais į pasaulį ir žmogų, bet ir pačia Dievo samprata. Tačiau šia tema Sidharta lieka amžinai nebylus.

Wulfas Metz

